

СЪЗДАВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ДЕЙНОСТ НА СТРОИТЕЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В ПАВЛИКЕНИ

Сашка Кирилова

Исторически музей – Павликени

Политическите промени в страната след края на Втората световна война преобразяват изцяло стопанското ѝ развитие. България преживява пълна промяна на икономиката, която преминава от частна инициатива към планово стопанство. Налагат се структурни промени, национализация и коопериране, както и изграждане на отрасли на тежката промишленост за сметка на селското стопанство. Като основна задача се определя възстановяването и развитието на народното стопанство и създаването на необходимите предпоставки за неговото индустриализация и механизация.

В годините след Втората световна война икономическото развитие на Павликенската околия не се различава от това в останалите части на страната и съответно се променя съществено.¹ Индустриализацията на града е свързана с неговото разрастване, с развитието на промишленото и жилищното строителство и благоустрояване.

Въпросът за строителството и благоустрояването на Павликени през първата половина на XX в. е проучен частично в няколко изследователски теми на различни автори². От своя страна обаче темата за развитието на строителството в Павликени и Павликенския край през втората половина на XX век е засегната слабо, като някои от изследванията, писани през 70-те години на XX век, носят типичния за пе-

---

¹ Цонева, Н. Икономическо развитие на Павликени в първите десетилетия след Втората световна война – В: *Сб. Музейни летописи за Павликени*. В. Търново, 2017, с. 469 – 486.

² Цонева, Н. Строителство и благоустрояване на Павликени – В: *Сб. Музейни летописи за Павликени*. В. Търново, 2017, с. 204 – 216; Панайотова, К. Стопанската структура на Павликени през периода 1878 – 1945 г. – В: *Сб. Павликени в миналото и днес*. В. Търново, 1998, с. 92 – 109; Русанов, Р., Ванев, Ив. Павликени и павликенския край. София, 1940.

риода политически отенък.³ Това мотивира интереса на автора към историята на Строителното предприятие в период, когато то е главен изпълнител на общественото строителство в Павликени и региона. Настоящата тема си поставя целта да проследи създаването, развитието и дейността на строителното предприятие на Павликени до края на 80-те години на ХХ век като част от общото икономическо развитие на селището. Същевременно се цели и да се популяризират издирените архивни материали, отразяващи дейността на предприятието и съхранени във фонда на Исторически музей – Павликени.

Общественото строителство в края на ХІХ и началото на ХХ век в Павликени се осъществява от различни частни строителни предприемачи от Габрово, Тревненско и др. Примери в това отношение са архитект Хр. Дандалов, нает за довършването на сградата на кварталното VI-класно училище в кв. Балканджи махала. Други такива предприемачи са Тотю Симеонов, с когото е сключен договор за строеж на 4 класни стаи в южното крило на същата сграда и Васил Сираков и Рачо Делиев, отговорни за строежа на новата сграда на Държавното коларско практическо училище на ул. „Ловец“.⁴ Между двете световни войни строителството и благоустрояването на Павликени и околията се увеличава като обем и се усъвършенства като качество. Строят се производствени сгради, складове, училища и др. Жилищното строителство променя облика на селищата в района – строят се нови къщи със съвременни удобства и магазини под тях.⁵ Освен частните изпълнители, строителни дейности в селището от средата на 30-те години на ХХ век се извършват и от Строително обединение – Плевен. На базата на това строителство и налагащите се нови стопански структури в страната започва нов етап в развитието на строителната дейност.

В стремежа си към ликвидиране на частната занаятчийска собственост, Отечественият фронт използва кооперативното движение и започва масово създаване на трудовопроизводителни занаятчийски

---

³ **Христов, Ст.** Години на възход. – В: *Сб. Павликени и Павликенският край*. София: Издателство Изд. на ОФ, София, 1977 г., с. 251 – 286; **Цонева, Н.** Икономическо развитие на Павликени в първите десетилетия след Втората световна война – В: *Сб. Музейни летописи за Павликени*. В. Търново, 2017, с. 469 – 486.

⁴ **Цонева, Н.** Строителство и благоустрояване на Павликени – В: *Сб. Музейни летописи за Павликени*. В. Търново, 2017, с. 204 – 216.

⁵ **Панайотова, К.** Стопанската структура на Павликени през периода 1878 – 1945 г. – В: *Сб. Павликени в миналото и днес*. В. Търново, 1998, с. 92 – 109; **Русанов, Р., Ванев, Ив.** Павликени и павликенския край. София, 1940.

кооперации (ТПЗК).⁶ На 16 август 1948 г. се събират 9 занаятчии по строително бояджийство, работещи в Павликени. На това събрание е прочетен типовия Устав на ТПЗК (издаден от ЦКС, София, 1948 г. и публикуван със Заповед № 130 в ДВ, бр. 97 с.г.) и е определено учредяването на Строително бояджийска кооперация „Народна украса“, чието дейност е извършването на занаятчийски услуги на населението – строително бояджийство, декоративно бояджийство и фирмопис. Тази строителна кооперация в Павликени просъществува до 1 юли 1954 г. и достига до 20 членове, обучени в професията майстори и работници.⁷

След 6 конгрес на БКП (28 февруари – 3 март 1954 г.) се преразглежда икономическата политика на страната и се приемат нови насоки за втората петилетка (1953 – 1957 г.). Те изискват стимулиране на лека-та промишленост, селското стопанство и грижа за жизненото равнище на населението.⁸ С оглед задоволяване на растящата нужда на района от реконструкция на съществуващите фабрики и цехове, както и от изграждане на нови промишлени, административни, обществени и частни сгради и благоустрояване на градската инфраструктура, се налага създаването на специализирана структура в областта на строителството. Такова учреждение се основава през 1954 г. по решение на Градския общински народен съвет и първоначално има за задача извършването на жилищно строителство и ремонтни дейности в Павликени и региона.⁹ Периодът до 60-те години е характерен с текучество на ръководни кадри. Само за 5 години от създаването си строителното предприятие сменя четирима началници. Първоначално Организацията „Местни строежи“ – Павликени се ръководи от Христо Димитров Христов като началник и Иван Дянков – главен счетоводител, по-късно за началник е назначен Кольо Маринов, а главен счетоводител става Кольо Косев Колев. Ръководният пост през 1959 г. заема Никола Методиев Маринов от с. Михалци, който е на поста едва до 21 октомври с.г., когато за началник е назначен Пенчо Иванов Георгиев. Първоначално административното ръководство е устроено в две канцеларии в едноетажна частна къща на ул. „Васил Левски“ в града, но през 1959 г. на строител-

---

⁶ Цонева, Н. Занаятчийските трудовопроизводителни кооперации в Павликени (1945 – 1954) – В: *Сб. Музейни летописи за Павликени*. В. Търново, 2017, с. 512 – 527.

⁷ ИМ – Павликени, Историческа справка за кооперативното дело в Павликени, инв. № 3240, основен фонд „Нова и най-нова история“.

⁸ Баева, И. Априлско разведряване – 1953 – 1956 г. – В: *Българските преходи 1939 – 2005*. София, 2006, с. 126 – 137.

⁹ Христов, Ст. Години на възход. – В: *Сб. Павликени и Павликенският край*. София: Издателство Изд. на ОФ, София, 1977 г., с. 264.

ното управление е предоставена за безвъзмездно ползване сградата на бившата Макаронена фабрика, намираща се на ул. „Стефан Караджа“ срещу Мандевската градина. След преустройството ѝ в административна сграда и общежитие, се разкриват и работническа столова, баня, перално помещение и клуб. Открито е и проектантско бюро с ръководител Илия Узунов и проектант Хриска Тончева.¹⁰

Дейността на предприятието в първите години от създаването му е ограничена – строителство на тротоари и бордюри и ремонтни работи в съществуващите тогава фабрики, училища и учреждения в града. Едни от първите строителни обекти на новосъздаденото Окръжно строително управление са сградите на кооперативния пазар, както и корекция и изграждане на подпорни зидове на градското дере. Техническият ръководител на тези строителни обекти е Христо Калев.

През 1957 г. се полагат основите на първия жилищен блок в Павликени с името „Нов живот“, намиращ се на бул. „Руски“. Строежът се изпълнява от бригадата на Марко Станев, а технически ръководители са Христо Димитров и Йордан Бърборков.¹¹ В своите спомени Йордан Бърборков пише за строежа на тази сграда:

„Жилищното строителство предстоеше да се изгражда като сдружение на собственици в жилищни кооперации. В други градове на окръга вече бяха изградени жилищни блокове и предаваха нов облик в строителната панорама. Ръководството на града в лицето на ГНС и строителното предприятие полагаха големи усилия да уредят желаещите да строят жилища да се включват в строителни кооперации. Недоверието към строителството на апартаментите беше голямо. Всички предпочитаха самостоятелни къщи с двор, каквито в Павликени имаше много.

За отпочването на строителството на първия жилищен блок Градския комитет на БКП задължи с партийно поръчение някои от отговорните ръководители в предприятията, на които предстоеше да си строят жилища. Между тях бяха директори на предприятията, съдии в районния съд, лекари и обикновени служители. Мястото за кооперация беше дадено безвъзмездно като собственост на ГН Съвет. То се намираща непосредствено до Ловно-рибарския съюз, а на мястото беше дърво-

¹⁰ ИМ – Павликени, Летописна книга на ППО при Строителен район – Павликени, инв. № 4392, основен фонд „ННИ“; ИМ – Павликени, Спомени на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

¹¹ ДА – Велико Търново, ф. 240, оп. 1, а.е. 10, л. 12-13.

делска работилница „Изгрев“...“¹² Въпреки трудното начало, строителството на жилищни кооперации продължава и до 1960 г. в града има завършени още 3 такива.¹³ Тези предимно тухлени жилищни блокове, построени през 50-те – 60-те години на ХХ в. представляват преходна стъпка към утвърдилите се по-късно в архитектурата на градската среда масови панелни жилища.

През 1959 г. в резултат на новата административна реорганизация на България на окръзи, град Павликени и прилежащата му община са включени в състава на Великотърновски окръг. Съгласно 41-то постановление на Министерския съвет от 26 февруари 1959 г. и протоколно решение № 49 от 9 март 1959 г. на Изпълнителния комитет на Окръжен народен съвет съществуващите на територията на окръга две строителни организации – Държавно строително управление (ДСУ) и Окръжно строително управление (ОСУ) „Местни строежи“ се сливат и се създава единна строително монтажна организация под наименованието Окръжна строителна организация (ОСО) – Велико Търново. Новообразуваната строително монтажна организация приема всички активи и пасиви по баланс на горепосочените две строителни организации и е пряко подчинена на Изпълнителния комитет на Окръжния народен съвет. Тя има за задача да извършва предвиденото строителство на територията на окръга, без строителството, което ще се извършва от специализираните строително монтажни организации. Съгласно одобрената от Окръжния народен съвет структура на ново изградената строителна организация за изпълнение на строително монтажните работи на територията на бившата Павликенска околия се създава „Строителна група“ – Павликени.¹⁴ Във връзка със структурните промени от 21 октомври 1959 г. за ръководител на строителното предприятие е назначен Пенчо Иванов Георгиев, а за главен инженер Илия Иванов Цуцов.¹⁵

За подобряване на битовите и хигиенни условия на живот в града, през 1959 г. започва строежът на Градска баня. Тя е изградена с цел да задоволи нуждите на гражданите през години, когато в голяма част на града няма изградена канализация и водоснабдяване. Архитектур-

---

¹² ИМ – Павликени, Спомени на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

¹³ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 14 (33) от 8 септември 1961 г.;

¹⁴ ДА – Велико Търново, ф. 968.

¹⁵ ИМ – Павликени, Летописна книга на ППО при Строителен район – Павликени, инв. № 4392, основен фонд „ННИ“.

ния облик на сградата се отличава от характерния за втората половина на XX век монотонен архитектурен стил и изпъква с класическо звучене, доближавайки се в екстериорно отношение повече до читалищните сгради от 60-те години на XX век.

Още в началото на 1960 г. предприятието прераства в Окръжна строителна организация „Стройрайон“ – Павликени, а строителната му програма се увеличава с нови обекти. Започва изграждането на мащабни промишлени строежи с важно стопанско значение като цеховете на Машиностроителен завод „Вагрянка“, Винарска изба – Сухиндол, Завод за преработка на мляко и производство на сирене, Фабрика за текстилни влакна и др.¹⁶

Обширният размах на жилищното строителство в околността чувствително увеличава необходимостта от строителни материали, най-вече тухли, което извежда проекта за разширението на Керамичния завод в с. Бутово на преден план. Материално техническото снабдяване се поема от Строителното управление във Велико Търново. За технически ръководители на обекта са назначени Мянко Стоянов, заедно с Йордан Бърборков, Ангел Донев и Рачо Делиев. Разширението е открито през 1961 г.¹⁷

По линията на самооблагането през 60-те години са построени множество сгради на културни и обществени институции. Значителен обект, започнат през 1961 г., е построяването на читалищната сграда в Павликени. За технически ръководител на обекта е определен Мянко Стоянов, а изпълнението е на строителната бригада на Симеон Н. Минев.¹⁸ На 17 май 1965 г. тържествено е открит читалищния дом, а ден по-рано е поставен основният камък на Градската болница.¹⁹ Отново строителната бригада е на Симеон Минев, а технически ръководители са Мянко Стоянов и Ганка Генчева. Изграждат се читалищните сгради в селата Михалци, Горна Липница, Патреш, Карайсен, Водолей, Върбовка, Мусина и Паскалевец. Строителните работи се координират от техническите ръководители Христо Калев, Ангел Донев, Недко Караванов, Борис Цанев. В строежа на селските читалища вземат участие и местни майстори и цели бригади. Тези сгради се отличават от масовото строителство с красиво архитектурно оформление. Вътрешното изграждане на всяка читалищна сграда се характеризира с допълнително

¹⁶ Пак там.

¹⁷ ДА – Велико Търново, ф. 968.

¹⁸ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 20 (39) от 16 декември 1961 г.

¹⁹ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 10 (108) от 1 юни 1965 г.

разкрасени архитектурни елементи – римска и венецианска мозайка и гипсови тавани и корнизи. Всичко се изпълнява от майсторските ръце на строители от Тревненския балкан. Сградите на Детските градини в Бяла черква и Стамболово, училищни сгради и сградата на Здравната служба в с. Михалци допълват картината на строителна дейност на предприятието за посочения период.²⁰

През първата половина на 60-те години на XX век специално внимание се обръща и на водоснабдяването в малките населени места. Първият държавно финансиран обект на Окръжното строително управление е водоснабдяването на с. Михалци. По-късно са изградени водоснабдителните съоръжения и на селата Сломер, Карайсен, Батак, Градище, Димча, Дичин, Водолей, Паскалевец, Мусина и Вишовград, които са завършени до 1967 г.²¹

С увеличаване обема на строителната програма, нараства и нуждата от строителна база, складово стопанство и машинна работилница. През 1966 г. вече има функциониращи помощни и обслужващи стопанства като арматурен цех, бетонов възел, кариера, кофражен цех и ремонтно-механична работилница, с което се слага началото на строителната база на Строителния район. Сградите и съоръженията на строителната база са изградени в местността „Мандевска чешма“. Мястото не е избрано случайно, то се намира непосредствено близо до ж. п. линията, което дава възможност за улеснено пренасяне на строителни материали (цимент, пясък, дървен материал и др.) от доставящите ги влакове.²² В процеса на строително-монтажните работи се внедряват метално скеле, метални инвентарни платна в направата на конфажи, дървени самоизсипващи се кофи за бетон и започва производството на варов разтвор. В Бяла черква е монтирана пресевна инсталация за пясък и речен чакъл.

През 1964 г. „Стройрайон“ – Павликени се преобразува в група към ОСО „Стройрайон“ – Горна Оряховица, но още в началото на следващата година Окръжната строителна организация минава на подчинение само на Министерството на строежите под наименованието Държавна строителна организация (ДСО) – Велико Търново. Съгласно одобрената със Заповед № 426/04.02.1965 г. на Министерството нова структура

---

²⁰ ИМ – Павликени, Спомени на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

²¹ Пак там; В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 21 (119) от 18 ноември 1965 г.

²² ДА – Велико Търново, ф. 968, оп. 1, а.е. 11, л. 1.

се създава подразделение ДСО „Стройрайон“ – Павликени. От началото на 1966 г. след поредната административна промяна строителната организация е преименувана в Държавно строително управление (ДСУ) и съответно подразделението в Павликени става ДСУ „Стройрайон“.²³

През есента на 1968 г. се полагат основите на производствения цех на най-големия за това време в града завод – Ковашко-пресов завод за джанти и пресовани форми, преименуван по-късно в Машиностроителен завод „Заря“, единственото специализирано българско предприятие за производство на стоманени колела и джанти. Строителството е сглобяемо, а ходът на строително-монтажните работи се наблюдава от Министерския съвет. В хода на строежа са привлечени специалисти от Съветския съюз, Чехословакия, Полша, Румъния и др. Технически ръководител на обекта е Румен Гавраилов, а изпълнението е отредено на бригадата на Станислав Шомев. И двамата са наградени с ордени „Червено знаме на труда“ за работата си по изграждането на завода. На официалното откриване на новата сграда на машиностроителния завод на 2 април 1971 г. присъства и тогавашния министър на строежите и архитектурата Пенчо Кубадински.²⁴

Съгласно 12-то постановление на Министерския съвет, считано от 1 април 1966 г. Строителното управление в Павликени става подразделение на Държавно строително обединение – Русе. По одобрената за 1967 г. структура управлението се трансформира в стройрайон, а съществуващите до тогава райони в стройучастъци и този в Павликени получава наименованието Държавно строително обединение (ДСО) „Стройучастък“ – Павликени. През следващата година Стройрайонът е преименуван на Строително управление (СУ) – Велико Търново, а стройучастъците и помощните предприятия стават отново райони. През периода 1968 – 1970 г. строителната организация в Павликени съществува под наименованието Държавно строителни обединение (ДСО) „Стройрайон“ – Павликени. Съгласно Разпореждане № 590/16.12.1970 г. на Комитета за стопанска координация Строително управление – Велико Търново, считано от 1 януари 1971 г. преминава като клон към ДСО „Гражданско строителство“ – София и районът се преименува на Строително управление „Общостроителен район“ – Павликени.²⁵

²³ ДА – Велико Търново, ф. 968.

²⁴ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 17 (242) от 20 април 1971 г.; Спомена на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

²⁵ ДА – Велико Търново, ф. 968.

За 10 години Строителното предприятие увеличава двойно обема си на работа. От годишен доклад на Окръжното строително управление във Велико Търново за дейността на строителните кантори в региона през 1957 г. предприятието в Павликени получава положителна оценка. За тази година то реализира строителство на стойност 2 374 000 лв.²⁶ През 1966 г. обемът на строително-монтажните работи нараства близо два пъти и достига годишен план от 5 млн. лева. Възложени са за изпълнение над 40 обекта в 15 населени места.²⁷ Независимо от увеличеното строително производство на предприятието почти ежегодните административни промени бележат незадоволителното качество на изпълнение на строително-монтажните работи. Периодът до 70-те години на ХХ в. се характеризира с недостатъчна материална база и неквалифициран кадрови състав. В доклад за дейността през 1969 г. на Строителното управление в Павликени става ясно, че механизацията е крайно незадоволителна. Стройрайонът не разполага с тежка строителна техника, което налага наемането на такава от Строителните организации във Велико Търново и Русе. Общият брой на транспортните средства на предприятие е 22, което неизбежно води до извозване на голяма част от строителните материали по множеството обекти с каруци.²⁸

Със средствата на строителното обединение за кратки срокове през 1970 г. е завършена новата административна сграда на строителното предприятие, намираща се непосредствено до използваната до тогава бишва Макаронена фабрика. Освен канцелариите, в нея се помещават работнически стол и 10 жилищни апартамента. В началото на 70-те години на ХХ век обемът на строително-монтажните работи нараства осезаемо и численият състав в Стройрайона се увеличава почти двойно от 126 до 214 души през 1972 г.²⁹ Висшестоящото управление във Велико Търново взема решение за провеждане на нова организация и е разпоредено строителните обекти в Полски Тръмбеш да се ръководят от строителното управление в Павликени.

В началото на 70-те години са предадени множество обекти от голямо стопанско, промишлено и социално значение за град Павликени – Автогара, Автобаза, Разширение на Основното училище, магазин-ресторант „Центъра“ (дн. Ресторант „Ракета“) и др. В навечерието на

²⁶ ДА – Велико Търново, ф. 240, оп. 1, а.е. 10, л. 12 – 13.

²⁷ ДА – Велико Търново, ф. 968, оп. 1, а.е. 11, л. 1 – 14.

²⁸ ДА – Велико Търново, ф. 968, оп. 1, а.е. 5, л. 12; В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 6 (218) от 31 март 1970 г.

²⁹ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 12 (268) от 6 юли 1972 г.

1 май 1972 г. официално е открит новопостроеният хотел „Полтава“. Сградата е по проект на група архитекти от „Главпроект“ – София с ръководител арх. Кирил Григоров. Главен инженер на обекта е Христо Димитров, а технически ръководител е Мянко Стоянов. Строежът е завършен за 2 години.³⁰

Ежегодно строителното предприятие работи на десетки обекти в града и околните села – в с. Стамболово се построява мащабен Свинокомплекс. В гр. Полски Тръмбеш се изграждат съществени строителни обекти като Керамичен завод, завод за Мергелна вата, маслен завод „Марек“ и жилищни блокове. В Сухиндол на предприятието са възложени строително-монтажните работи на обект Винпром. През м. юли 1974 г. за ръководител на Строителното управление – Павликени е назначен инж. Стоян Станчев, който ръководи предприятието до 1989 г. Асфалтират се улици, разширява се канализационната и водопроводната мрежи на града.

През 50-те – 80-те години на ХХ век Павликени ускорено се формира като промишлен, транспортен и културен център на селищата в района. Към града приижда население от близки и по-далечни населени места. Само за период от 30 години населението на Павликени се е увеличава двойно – през 1946 г. то е 6 383, като достига до 12 228 души през 1975 г.³¹ Голямата миграция и увеличаване на населението на Павликени изискват значителни усилия за решаване на жилищния проблем и цялостни градоустройствени и благоустройствени решения. За решаване на жилищните проблеми се налага строежът на многоетажни блокове. Внедрените методи сглобяемо-монолитната строителна система с пакетно повдигани плочи и пълзящ кофраж дават възможност да се механизират строителните процеси и да се скъсят сроковете за изпълнение.³² Първият жилищен блок, построен по метода на пакетно-повдигащите плочи е наречен от местните хора „китайската стена“, намиращ се на ул. „Шейново“. През 70-те и 80-те години в гр. Павликени са построени най-голям брой жилищни апартаменти, ведомствени блокове на големите заводи в града, блокове на Градския народен общински съвет и др. Технически ръководители на жилищните строежи са Петко Патриков, Ангел Донеv, Пенчо Русанов, Иван Димов, Иван Николов, Христофор Минчев и др., а строително-монтажните работи

³⁰ В-к *Комунистически устрем*, Павликени, бр. 9 (265) от 17 май 1972 г.

³¹ Национален статистически институт – <http://www.nsi.bg/>.

³² **Христов, Ст.** Години на възход. – В: *Сб. Павликени и Павликенският край*. София: Издателство Изд. на ОФ, София, 1977 г., с. 277.

се изпълняват от бригадите на Иван Колев, Кольо Събев, Никола Тодоров, Митко Минев и др. В новопостроените апартаменти всяка година се настаняват по 80-100 новодомци. Изграждането на жилищните блокове по ул. „Васил Левски“ и бул. „Руски“ за няколко години цялостно променя облика на Павликени. Появяват се цели жилищни квартали в източния и западния край на града.³³ Жилищното строителство, реализирано по индустриален панелен начин разрешава острите проблеми на жилищната криза на почти ежедневно увеличаващо се население на града.

Успоредно с мащабното жилищно и промишлено строителство, не намалява темпове и строителството на обществени сгради, в резултат на което градът се сдобива с Детска ясла (1978 г., *тех. р-л Петко Патриков*), Спортна зала (1980 г., *с технически ръководител Иван Николов*), магазин и ресторант „Центъра“, ресторант „Бора“, няколко детски градини, детска ясла и киносалон, а в гр. Полски Тръмбеш се изгражда Основно училище.³⁴

От 1976 г. строителната организация отново претърпява няколко организационно-структурни промени, първата от които е преобразуването ѝ в Строително-монтажен комбинат (СМК) „Общостроително предприятие“, на подчинение на Строително-монтажен комбинат – Велико Търново. На основание Решение № 41/24.12.1979 г. на Министерството на строежите и строителните материали (МССМ), Решение на бюро на Окръжния комитет на БКП от 5 февруари 1980 г. и на одобрената от МССМ управленческа структура със Заповед № 81/12.02.1980 г. на Генералния директор на СМК – Велико Търново се обособява СМК – Строително промишлено предприятие (СПП) – Павликени. Така „Общостроително предприятие“ и „Строителни изделия“ – Павликени се обединяват и СМК-СПП Павликени вече има две дейности – строителна и промишлена и продължава да е на подчинение на СМК – Велико Търново. Наред с жилищното, промишленото и културното строителство в селищната система на Павликени вече се произвеждат и бетонови и стоманобетонови изделия – тротоарни плочки, бордюри, бетонови тръби и по-малки железобетонни елементи. Започва построяването на нова производствено техническа база с автоматично приготвяне на варов и бетонов разтвор.³⁵

³³ ИМ – Павликени, Летописна книга на ППО при Строителен район – Павликени, инв. № 4392, основен фонд „ННИ“.

³⁴ Пак там.

³⁵ ДА – Велико Търново, ф. 968.

През м. март 1979 г. година е направена първата копка на разширението на автобазата на Държавното автомобилно предприятие „Смесено автостопанство“. Строежът е мащабен и увеличава площта на ДАП-а с 63 декара. Построена е бензиностанция, контролно-технически пункт, административна сграда и автобаза за 600 автомобила. Успехите на строителното предприятие го класират два пъти на второ място и три пъти на трето в съревнованието в системата на Строително управление – Велико Търново. В този период се работи по 21 обекта в Павликени и 15 обекта в околните селища и са предадени значими промишлени обекти за града, като разширенията на Винарски завод, Фуражен завод, Комбината за горивна апаратура и Хлебозавод.³⁶

Тенденцията в строителството е създаването на организация, която съкращава сроковете за изграждане и въвеждане в действие на обектите, повишаване на качеството и намаляване на разходите на строително монтажните работи. Въвежда се иновативен за времето си метод, приет за приоритет на жилищната политика по онова време – едропанелно жилищно строителство (ЕПЖС). Всички бетонни елементи се изработват в Домостроителния комбинат в гр. Горна Оряховица, а монтажът се изпълнява с помощта на кулокранове. В строителното предприятие в Павликени бригадата на Митко Александров първа строи по новия метод, а в периода 1980-1985 г. в града са завършени и предадени над 500 апартамента, изградени по тази технология.³⁷

През декември 1986 г. се случва най-опустошителното земетресение в новата история на България. То е в района на град Стражица и е с магнитуд 5,7. Загиват трима и са ранени над 80 души, а 80% от жилищата в Стражица и околните села стават необитаеми. От всички краища на страната в помощ на пострадалия район пристигат строителни бригади и машини за почистване на развалините. За възстановяването на пострадалите жилища и построяването на нови се включва и Строително-монтажния комбинат в Павликени. За по-малко от две години павликенските строители възстановяват и предават на гражданите над 60 апартамента и построяват 12 къщи от основите до ключ.³⁸

До 1989 г. са построени още обществено значими сгради, като Районното управление на МВР (1987 г., *тех. р-л Ганка Христова*), Новата

---

³⁶ ИМ – Павликени, Летописна книга на ППО при Строителен район – Павликени, инв. № 4392, основен фонд „ННИ“.

³⁷ Пак там.

³⁸ ИМ – Павликени, Спомени на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

сграда на киното, която е построена по нова технология за страната – вита бетонова конструкция, Общежитието на СПТУ „Илия Златев“ и др. В Сухиндол е предаден обект ЛВК „Гъмза“ (1986 г., *тех. р-л Ганка Христова*), а във Велико Търново е завършена Детска градина.

В административната организация на строителното предприятие се извършват коренни промени. С решение на Великотърновския окръжен съд от 18 юли 1989 г. е регистрирана Общинска строителна и благоустройствена фирма „Росица“ – Павликени. За генерален директор временно е назначен инж. Стоян Стоянов, а дейността на новата фирма е извършване на промишлено, жилищно и комунално-битово строителство, услуги, благоустрояване, комунална дейност в общините Павликени и Сухиндол и производство на керамични изделия. Новоизградената фирма обединява до тогава самостоятелните предприятия Строително-монтажен комбинат, Строително предприятие „Благоустройство и комунално стопанство“ и Керамична фабрика „Напредък“ – с. Михалци.³⁹

След прехода на България към пазарна икономика през 1989 г. настъпва промяна и в отрасла строителство. Спира финансирането на строящите се обекти и се съкращават кадри. Организационно-структурните промени в строителното предприятие не спират до тук. През следващата 1990 г. директор на общинската фирма „Росица“ става инж. Александър Манолов. През м. май с. г. Благоустройство и комунална собственост излиза от фирмата, а през юни 1994 г. се отделя и Керамична фабрика „Напред“ с. Михалци, след което строителното предприятие се преобразува в Еднолично дружество с ограничена отговорност „Росица“ ЕООД.⁴⁰ Пет години по-късно, през декември 1999 г. се извършва приватизация и се образува дружество с ограничена отговорност „Росица“ ООД. Предприятието и до днес продължава да работи на жилищни обекти, промишлени сгради и обекти от обществено значение, като училища и детски градини.

Времето от 50-те до 80-те години на ХХ в. е важно и преломно за изграждането на съвременния облик на Павликени. Тогава се оформя настоящия вид на централната част на града, уличната мрежа, строят се новите жилищни комплекси, изграждат се нови квартали, градът се индустриализира, изграждат се съвременни административни

³⁹ ДА – Велико Търново, ф. 968, оп. 4, а.е. 2, л. 1 – 2.

⁴⁰ ДА – Велико Търново, ф. 968, оп. 4, а.е. 27, л. 1 – 2; ИМ – Павликени, Спомени на Йордан Бърборков за Строителното предприятие в Павликени, инв. № 2224, н. сп. фонд/док.

сгради и такива на културните институции, които тясно и неразривно са свързани с живота на малкия град. Строителното предприятие в Павликени поема по-голяма част от промишленото, жилищното и общественото строителство в града и региона. Навлизат нови технологии в строителството, които са усвоени и приложени от бригадите на предприятието.

Първият жилищен блок (кооперация), който е построен непосредствено до съществуващия Ловно-рибарски дом на бул. „Руски“, 1957 г.

Административната сграда на Строителното предприятие

Строителство на жилищен блок в града, 1969 г.

Строителството на МЗ „Заря“ започва през есента на 1968 г. и завършва 1971 г.

Едропанелно жилищно строителство (ЕПЖС)